

U Srbiji je na ime poreza u oblasti zaštite životne sredine u 2018. godini prikupljeno 211,8 milijardi dinara (oko 1,8 milijardi evra) po podacima Republičkog zavoda za statistiku (RZS). Ovaj podatak mogao bi da zavara neupućene da je reč o zemlji koja raspolaže značajnim sredstvima za ekologiju. Upućeni, međutim, upozoravaju da je Srbija po izdvajanjima u ovu oblast daleko ispod proseka Evropske unije, te da se od pomenute sume tek jedan deo troši namenski.

“U ekološke poreze se računaju energetske porezi (akcize na gorivo i struju), zatim porezi u oblasti saobraćaja (na motorna vozila, na upotrebu plovila i letelica), porezi na korišćenje resursa i porezi na zagađenje. Ovi porezi se samo statistički vode kao „ekološki“, u skladu sa propisima EU, međutim, to ne znači da se oni i troše na aktivnosti zaštite životne sredine. Energetski i saobraćajni porezi nisu ni bili namenski i prihodi od njih mogli su se trošiti u bilo koje svrhe”, objašnjava za Al Jazeera Dejan Maksimović iz Ekološkog centra Stanište. Na to ukazuje i podatak iz Izveštaja o ekonomskim instrumentima za zaštitu životne sredine u 2018. godini, koji je ove godine objavila Agencija za zaštitu životne sredine Srbije, u kojem se navodi da je ukupni iznos sredstava za investicije i tekuće izdatke u toj oblasti pre dve godine iznosio 38,26 milijardi dinara (oko 324 miliona evra), odnosno tek nešto više od šestine sume koju pominje RZS. To je 0,8 odsto bruto društvenog proizvoda (BDP) Srbije, dok su, primera radi, članice Evropske unije u 2018. godini na zaštitu životne sredine, prema procenama Eurostata, potrošile 1,87 odsto BDP-a.

S druge strane, dodaje Maksimović, postoje naknade za zagađenje, koje su namenske i njih plaćaju i građani i privreda.

Međutim, i pored obaveze, značajni iznosi prihoda od eko-naknada su bez posledica trošeni nenamenski, na potrebe koje nisu u vezi sa zaštitom životne sredine. “U periodu 2010–18. od ovih naknada su budžeti na svim nivoima prihodovali ukupno oko 89 milijardi dinara zbirno, dok je na aktivnosti koje zaista doprinose zaštiti životne sredine potrošeno samo oko 34 milijarde dinara. Dakle, oko pola milijarde evra potrošeno je u svrhe koje sa životnom sredinom nemaju nikakve veze.”

Sve manje novca za zaštitu životne sredine

Ova praksa dešava se svake godine, u republičkom budžetu i u oko 80 odsto lokalnih samouprava.

“Možemo reći da se radi o namernom i sistematskom zakidanju na životnoj sredini. Umesto da doslednom primenom propisa ovakve prakse obustavi, vlast je odlučila da propise prilagodi bezakonju. Tako je krajem 2015. godine, izmenama Zakona o budžetskom sistemu, ukinut namenski karakter svim naknadama, pa i ekološkim. Ako novac više nije namenski,

onda više nema ni nenamenskog trošenja – problem rešen!”, kaže Maksimović.

I dok je Fiskalni savet Srbije, u svojoj studiji pre dve godine, ukazao na neophodnost povećanja izdvajanja za zaštitu životne sredine za 1,2 do 1,4 odsto BDP-a (oko 500 miliona evra), pomenuti izveštaj Agencije za zaštitu životne sredine ukazuje da nije ostvaren ni cilj zacrtan Nacionalnim programom za zaštitu životne sredine iz 2010. godine, prema kojem je ukupno ulaganje u zaštitu životne sredine trebalo da dostigne 2,4 odsto BDP-a u 2019. godini (uz projektovani privredni rast od pet odsto godišnje).

Ekolozi ukazuju na apsurd da su u međuvremenu rashodi za ekologiju sve češće manji od prihoda koji se prikupe od ekoloških taksi, te da je takva praksa gotovo postala pravilo nakon pomenutih zakonskih izmena.

“Ovo je vlasti na svim nivoima podstaknulo da slobodno, u još većim iznosima, nastave sa prenamenom, ali sada ne kršeći propise, što se vidi u našim istraživanjima. Tako su u 2015. godini planirani rashodi iznosili 6,45 milijardi dinara, zbirno za sve opštine i gradove. Čim su naknade prestale da budu namenske, već u 2016. godini planirano je bilo tačno milijardu manje, da bi u 2019. godini bilo planirano samo 4,62 milijardi dinara. Kako su u istom periodu prihodi od naknada porasli sa 4,5 na 6,3 milijarde dinara zbirno, jedini razlog za smanjenje plana rashoda je da opštine i gradovi koriste mogućnosti koje su otvorene izmenama Zakona o budžetskom sistemu”, objašnjava Maksimović.

Prihodi od ovih naknada mogli bi da budu i veći, budući da je Vlada Srbije krajem prošle godine donela uredbu kojom uvodi obavezu plaćanja ekološke takse za sva preduzeća, i to prema veličini i prema proizvodnoj delatnosti.

Nataša Đereg iz Centra za ekologiju i održivi razvoj kaže za Al Jazeera da to nije dobro rešenje i da ga treba menjati, jer “ne kreira podsticaj da se zagađenje smanji, već samo da na što više korisnika proširi obavezu plaćanjai napuni budžet”.

Blaga kaznena politika prema zagađivačima

Prema njenim rečima, velikim zagađivačima se sada još više isplati da nastave sa starim i zagađujućim tehnologijama, jer po novoj uredbi plaćaju mnogo manje nego ranije, a obaveza se proširila i na firme koje možda ni ne zagađuju.

Sličan je i stav Dejana Maksimovića, koji podseća da se ranije plaćalo u skladu sa iznosom prihoda od delatnosti koje zagađuju, a sada se plaća fiksni iznos u odnosu na veličinu preduzeća.

Međutim, iz ministarstva finansija i ministarstva za zaštitu životne sredine nismo dobili odgovore na pitanja u koje svrhe je potrošen novac prikupljen od ekoloških poreza i taksi, čak ni koji su najveći projekti finansirani tim novcem. Iz izveštaja Agencije za zaštitu životne

sredine može se videti da je najveći deo sredstava potrošen u upravljanje otpadom (24,5 milijardi dinara, odnosno oko 207 miliona evra), ali ne i na koji način.

Takođe, iz Ministarstva zaštite životne sredine nismo dobili ni odgovor na pitanje koliko je kazni ekološka inspekcija izrekla kompanijama koje krše propise u poslednje dve godine, niti koliko je novca prikupljeno od tih kazni.

Nataša Đereg kaže da je u Srbiji kaznena politika prema zagađivačima blaga i da sistem koji postoji omogućava da se mnogi zakoni iz oblasti zaštite životne sredine svesno krše.

Maksimović tvrdi da u Srbiji postoji koruptivna sprega interesa političkih i ekonomskih moćnika.

“Postoje slučajevi da su zagađivačima naknade smanjene, čak i da su oslobođeni od plaćanja. To što ne naplaćuju eko-naknadu, opštine često koriste za reklamu, kao dokaz povoljnog ambijenta za investicije. Zagađivači umeju da zaprete zatvaranjem pogona, tako da je vlast popustljiva i okleva da ih privoli ‘poznaniju prava’. Olakšava se otvaranje pogona i onim investitorima koji koriste problematične tehnologije. Dodatni problem je to što većinska javnost na ovakve pojave gotovo da ne reaguje, ili ih čak podržava”, kaže, naglašavajući da su i radna mesta i zdrava životna sredina podjednako važni društveni ciljevi.

Protesti zbog zagađenja

Đereg dodaje i da je potrebno je definisati antikorupcijske politike u oblasti zaštite životne sredine, jer one, kaže, sada ne postoje.

Iz resornog ministarstva za Al Jazeera nisu odgovorili ni na pitanje koje su kompanije najčešće kažnjavane.

Fiskalni savet je pre dve godine procenio da je potrebno da Srbija u narednih desetak godina investira oko osam i po milijardi evra u zaštitu životne sredine. Koliko je stanje alarmantno svedoči podatak iz njihove studije da je voda za piće u Srbiji znatno lošijeg kvaliteta od uporedivih zemalja te da se praktično sva otpadna vode iz kanalizacije izliva u vodotokove bez ikakvog prečišćavanja, čak i u najvećim gradovima. Pomenuta suma investicija mogla bi da bude dostignuta i za pet godina ukoliko bi sav novac koji se godišnje prikupi od ekoloških poreza i taksi (prema metodologiji RZS-a) bio potrošen u te svrhe. Maksimović upozorava da je prema izveštaju ovog tela, ali i Agencije za zaštitu životne sredine Srbija jedna od najzagađenijih država Evrope, te da sada zaostaje i za državama istočne Evrope, što, kaže, do skoro nije bio slučaj.

“Procenjuje se da nam nedostaje više od 10.000 kilometara kanalizacije, za čiju izgradnju treba oko 2,3 milijarde evra. Samo 12 odsto otpadnih voda se prečišćava i treba uložiti 1,3

milijarde evra u 350 postrojenja za prečišćavanje. Skoro da nema razlike da li će otpad završiti na nekom od 3000 divljih smetlišta, ili će ga komunalno preduzeće sakupiti i samo odložiti na neku od 160 opštinskih deponija, koje ne ispunjavaju propisane uslove. Približno dva i po miliona ljudi živi u oblastima sa vazduhom koji sadrži bar jednu zagađujuću materiju u količini opasnoj po zdravlje. Samo za modernizaciju toplana lokalne samouprave moraće da ulože oko 550 miliona evra”, nabraja Maksimović.

Smatra da ipak ima nade da bi stvari mogle da krenu nabolje, na šta ukazuje i porast građanskog aktivizma u sve većem broju lokalnih zajednica.

“Određeni deo građanstva sve je manje spreman da trpi zagađenje i počinje organizovano da deluje. Zahvaljujući pritisku javnosti, započeti su neki pravni postupci protiv zagađivača i onih koji uništavaju prirodu. Verujem da su ove lokalne tačke otpora začetak poboljšanja našeg odnosa prema životnom okruženju”, zaključuje Maksimović.

Izvor: balkans.aljazeera.net